

propter impedimentum subjecti in quo est habitus scientiæ, qui firmiter et perfecte actuali subjectum, nec compatitur oppositum habitum. In quo differt ab habitu virtutis et vitii, quia sicut virtus non generatur unico actu, quia non vincitur tota indifferentia rationis ad bonum per unicum actum propter contingentiam et libertatem ad bonum, et plures circumstantias quæ ad illud requiruntur, ut docet D. Thomas, I-II, q. LI, art. III, ita nec expellitur unico actu, sed possunt fieri plures actus vitiosi, quibus assuescit animus ad oppositum virtutis, et hoc ipso minus firmiter adhaeret virtuti, unde relinquuntur loci ut oppositus habitus paulatim generetur, quod non currit in habitu scientiæ respectu opinionis, quia unico actu perfecte generatur.

QUÆSTIO XXVII

DE UNITATE ET DISTINCTIONE SCIENTIARUM.

Post explicatam rationem scientiæ, quæ est effectus demonstrationis, et oppositionem ejus ad habitus ineventes, restat videre unde scientia habeat unitatem et distinctionem. Et hæc est duplex: altera in ipsa ratione formali scientiæ; altera in ratione qualitatis, quomodo videlicet scientia una vel multiplex qualitas sit. Et de primo modo unitatis, et distinctionis agemus in primo articulo, de secundo vero in sequenti.

ARTICULUS I.

Unde sumatur unitas vel diversitas specifica scientiarum in ratione scibilis.

Quæstio illa difficillima semper habita est, et diversorum auctorum

placitis et explicationibus facta est implicatio.

Ut autem certa ab incertis separemus, in primis non tractamus in præsentibus de scientiis practicis, sed de speculativis; practicæ enim ex diverso fine ad quem ordinantur sumunt speciem suam, ut D. Thomas advertit, Opusc. LXX, qu. V, art. I; speculativæ autem scientiæ habent pro fine veritatem, ut præcise cognoscibilis est. Unde difficultas est in assignanda specie diversæ cognoscibilitatis, unumquodque enim est cognoscibile in quantum immateriale, et ex diverso modo immaterialitatis resultat diversa ratio cognoscibilitatis. Ulterius vero ad rationem scibilis pertinet quod obiectum sit necessarium et immobile, et ex principiis necessariis procedat ad illuminandas conclusiones. Unde hæc omnia disponere, ut ex illis plene hauriamus speciem scientiarum, difficultas præsens est.

Secundo est certum quod scientiæ, sicut omnes alii habitus, ex obiecto sumunt suam speciem, ut constat ex secundo de Anima, textu xxxiii, et determinat D. Thomas, I p., qu. LXXVII, art. III, et sic semper debent adæquari et conformari unitas et distinctio potentiae, vel habitus cum unitate, vel distinctione obiecti in ratione obiecti.

Denique certum est specificationem hanc scientiarum non sumi ex unitate vel distinctione obiecti in esse rei, sed in esse obiecti, id est, non ab obiecto considerato materialiter et entitative in se, sed ut concludit, vel proportionatur tali habitui vel potentiae; ideoque optime monuit Cajetanus, I p., qu. I, art. III, aliam esse rationem obiecti in ratione, seu formalitate obiecti, aliam in esse rei; et alias esse species rerum in esse rei, alias in esse obiecti, ut ipsa exempla clare demonstrant: nam color in esse qualitatis

est quoddam genus, quod dividitur in varias species, et tamen in ratione visibilis habet eandem speciem obiecti visus, omnia corpora habent eandem speciem in ratione obiecti philosophici, omnia entia in ratione Metaphysicæ, licet in ratione entitativa corporis et entis in tam varias species dividantur; e contra vero idem color diverso modo attingitur a visu et ab intellectu, eadem res ut bona a voluntate, ut vera ab intellectu, eadem terra ut rotunda ab astrologo, ut mobilis a physico, et sic de multis aliis. Unde constat aliam esse rationem specificam rei, aliam obiecti in esse et ratione formali obiecti.

Quare in præsentibus ad hoc devolvitur fere tota difficultas, ut investigemus quæ sit illa ratio formalis quæ specificè constituit obiectum in ratione obiecti scientiæ, et facit ab alio differre in ipsa ratione specifica. Ut autem diximus in questione prima proœmiali, art. III, distingui solet in ratione formali obiecti ratio quæ, et ratio sub qua; quæ distinctio rejicienda non est, ut facit Vazquez, I part., disputat. VII, cap. III. Nam in ipso obiecto quod attingitur a diversis habitibus vel potentiis, designanda est aliqua ratio, quæ specialiter attingitur ab uno, et quæ specialiter ab alio, et ista ratio, quæ specialiter est affecta, dicitur formalis ratio quæ, id est, quæ attingitur ad differentiam materialis obiecti, quod per talem rationem specialem determinatur ut attingatur. Ratio autem sub qua, dicitur formalis illa ratio quæ cæteras actualat, et sub se continet, ut attingatur a potentia. Quia enim contingit id quod est formale respectu unius, esse materiale respectu alterius, ideo ultima formalitas sub qua cæteræ continentur dicitur formalis ratio sub qua simpliciter. Et sicut ex parte obiecti cognoscibilis

consideratur formalitas quæ attingitur, et ratio ultima formalis sub qua cæteræ redduntur attingibiles, quæ coincidere solet cum ipsa ratione quæ ultima; ita ex parte potentiae correspondet ratio formalis sub qua attingendi obiectum, quod est ipsum lumen, seu actualitas qua potentia redditur ordinata et actualata ad tale obiectum. Exemplum manifestum est in visu; nam corpus, verbi gratia paries, vel lapis est materiale quod videtur, formalis autem quod determinatur ad visum potius quam ad auditum est color, et est ratio formalis quæ videtur. Rursus vero color actualatur et formatur a luce, et illa est ultima formalitas qua redditur obiectum visibile, et sub qua cæteræ rationes ordinantur ad visum, ex parte vero oculi datur lumen *sub quo* actualata potentia procedit ad videndum.

Similiter ergo applicando hæc obiecto scibili et scientiæ, obiectum scibile est aliquid complexum constans ex subjecto, de quo proprietas aliqua seu passio demonstratur, et hoc obiectum quod est veritas conclusionis illata, illuminari debet per aliquod medium, quod in præmissis accipitur tanquam principium, a quo inferitur illa veritas, et inferendo illuminatur, et ita definitiones quæ se habent ut principia, seu media demonstrandi passionem, debent habere rationem determinandi scibilitatem talis obiecti illati illuminando illud. Unde si quælibet quidditas adæquate et secundum quod est in se cognosceretur, unaquæque fundaret distinctam scientiam ab alia respectu suarum passionum, sicut probabile est distingui scientiam infusam in Christo secundum distinctionem species rerum representantium quidditates, ut significat D. Thomas, III p., q. XI, art. VI. Nunc autem cum intellectus sit unitivus et præcisivus, nec quamlibet natu

ram intelligat ut est adæquate in se, sed coordinat et conjungit cum alia, et e contra unam et eandem rem diversis modis intelligit, contingit diversas naturas pertinere ad eandem scientiam, et eandem naturam in diversis scientiis considerari, et sic oportet assignare aliquam rationem, qua plures naturæ uniantur in eadem scientia, vel qua diversimode considerentur a diversis.

In hoc ergo, licet nulla sint placita Doctorum, ad tres præcipuas sententias omnes revocantur. Prima est, quod hæc unitas in unaquaque conclusione, quæ distincta definitione demonstratur, seu distincto principio partiali, est distincta unitas partialis, ut amplius sequenti articulo tractabitur, sed tamen uniantur omnes illæ partes in una scientia, propter unitatem principalis subjecti ad quod cætera referuntur, vel a quo dependent, ut a principaliori, sicut in logica syllogismus, vel modus sciendi dat unitatem toti scientiæ. Ita tandem videtur sentire P. Suarez, in *Metaph.*, disp. XLIV, sect. XI; et videri possunt *Cognim.*, i Potest., cap. XXIII, q. unic., art. 1, contra hanc sententiam. Eandem tamen lenet Scotus, et ejus schola, quam sequitur et explicat P. Merinero, disp. i præmial. logicæ, q. v, qui desumunt unitatem scientiæ ex unitate subjecti in quo continentur omnes veritates talis scientiæ, ita quod si ex vi illius subjecti et definitione illius omnes proprietates ad talem scientiam pertinentes demonstrantur, erit una scientia in specie infima. Si autem ex vi illius subjecti, et definitione illius non possint attingi omnes veritates, nisi aliæ definitiones medient, ut si subjectum est aliquid genericum, et medianantibus aliis definitionibus species sub eo contentæ definiuntur; tunc talis scientia erit una genericæ

et continebit sub se plures species distinctas. Unde simpliciter unitas specificæ scientiæ, apud istos auctores desumetur ex unitate definitionis et quidditatis illius rei, de qua agitur.

Secunda sententia sumit unitatem, vel diversitatem scientiarum ex unitate, vel diversitate medii, in quantum diverso modo reddit scibiles conclusiones. Quid autem sit diversitas scibilitatis, aliqui intelligunt denominationem extrinsecam in objecto provenientem a scientia, alii diversitatem luminis, quod in idem redit si lumen sumatur pro habitu scientiæ.

Tertia sententia, quæ est valde communis inter auctores, præsertim in schola D. Thomæ, sumit unitatem, vel diversitatem scientiarum ex diverso modo abstrahendi a materia, sumendo abstractionem non pro ipso actu intellectus abstrahentis unum ab alio, sed pro abstrahibilitate objecti, seu immaterialitate illius. Est autem triplex materia, a qua potest fieri abstractio, scilicet singularis, quæ reddit rem individuum et singularem; sensibilis, quæ reddit illam accidentibus sensibilibus subjectam; intelligibilis, quæ est ipsa quantitas etiam sine aliis accidentibus. Et ex abstractione triplici seu earentia hujus materiæ sumitur triplex genus scientiarum: Physica, quæ abstrahit solum a materia singulari; Mathematica, quæ etiam a materia sensibili; Metaphysica, quæ etiam ab intelligibili. Quia vero subsistentibus generibus diversæ scientiarum species continentur, quomodo istæ species ex abstractione sumantur, non facile explicat ista sententia.

Dico PRIMO: Unitas vel distinctio scientiæ non sumitur ex sola unitate subjecti principalis, quatenus continet vel causat veritates illius scientiæ, sive quatenus omnes illæ veritates ordinantur ad tale

subjectum, ut dicit prima sententia.

Ratio sumitur ex eo, quia de uno et eodem subjecto possunt agere diversæ scientiæ, ut de Deo in scientia beata et infusa, et in Theologia, et in Metaphysica. Et de cælo in Astrologia et in Philosophia, et sic de multis. Ergo oportet assignare rationem formalem quare plures scientiæ distinguantur etiam circa idem subjectum.

Dicunt esse diversam definitionem talis subjecti: definitio enim est medium in demonstratione, et quia diverso modo definitur subjectum in una scientia et in alia, inde assignatur diversa ratio pertinenti ad unam scientiam, vel ad aliam. Cæterum hoc insufficienter dicitur, nam restat explicare, in quo consistat ille diversus modus definiendi in una scientia et in alia, sicut aliter definit Physicus quantitatem, aliter Mathematicus; non potest autem assignari diversa ratio et modus definiendi, nisi ex diverso modo immaterialitatis et abstractionis, secundum quam apprehenditur aliquid diverso modo, et definitur, ut ex D. Thoma infra ostendimus.

Rursus, cum in una scientia inveniantur contineri diversæ definitiones, sicut et diversæ res, seu quidditates, ut patet in Physica et in Mathematica et multo magis in Metaphysica, quæ circa res tam varias discurrunt, et unamquamque diversæ definitione definiunt, non potest sufficienter reddi ratio cur omnes istæ definitiones, et ea quæ medianantibus ipsis demonstrantur reducantur in unam scientiam. Nam si est propter coordinationem et dependentiam ab uno subjecto principali, restat explicare unde sumatur ista coordinatio quæ unitatem istam constituat; nec enim sunt diversæ passionem, quæ coordinantur uni naturæ, sed diversæ naturæ, et defi-

nitiones ordinatæ in eadem scientia. Nec sola definitio subjecti principalis ad hoc sufficit, siquidem contingit idem subjectum diverso modo defini, ut diximus, et sic tandem reducitur ista unitas, vel diversitas ad diversum modum definiendi, qui diversus modus solum reducitur ad diversam immaterialitatem, ut ostendimus, nec enim aliter diversus modus definiendi eandem quidditatem assignari potest.

Si autem dicatur, ut aliquid dicunt, illam scientiam, quæ ita definit principale subjectum, quod etiam continet sub se plures definitiones ad demonstrandum diversas veritates sub tali subjecto contentas, esse unam solum genericæ, et continere sub se plures specificas scientias. Contra est, quia vel illæ definitiones et veritates demonstratæ coordinantur et connectuntur cum principali subjecto, vel non. Si non connectuntur nec coordinantur, sic non respiciunt illud ut subjectum principale, atque adeo erunt plures scientiæ totales inter se dispartate se habentes, et sic non oportebit quærere unitatem earum, sed diversitatem; et non habebunt aliquod subjectum determinatum, quod sit illis commune, sed solum subjectum aliquod indeterminate et in universali consideratum, sicut Mathematicæ et Philosophiæ cum Medicinæ, quod est dari aliquod subjectum commune communitate rationis genericæ, non tamen quod sit principale subjectum respectu utriusque. Si autem coordinantur omnes illæ veritates, et subordinantur illi subjecto principali, et ex tali coordinatione et subordinatione habent unitatem, vel distinctionem specificam, vel genericam, restat explicare quid sit ista subordinatione, et quomodo veritati uno modo definitæ subordinantur quædam veritates, alio vero modo definitæ non subordinantur tales ve-

ritates, nisi hoc reducat ad diversum modum definiendi penes diversam immaterialitatem.

Quare absolute negandum est subjectum aliquod principale alicujus scientiæ posse continere immediate omnes veritates talis scientiæ sufficienter ad demonstrandum illas, sed necessario intervenire debere definitiones particulares diversarum quidditatum, quæ in tali scientia tractantur. Unitas autem in subordinatione talium veritatum ad illud principale subjectum non potest sumi ex sola unitate subjecti in esse rei, sed in formalitate et modo diversæ cognoscibilitatis subjecti, quæ tandem ad diversum modum immaterialitatis reducitur, ut jam dicemus.

DICO SECUNDO : Generaliter loquendo unitas et distinctio scientiarum in esse scibili sumitur ex diversa immaterialitate et abstractione, prout primo invenitur in principiis seu mediis demonstrandi, et inde derivatur ad illuminandas diverso modo conclusiones. — In hac conclusione conveniunt communiter Thomistæ; et de illa videndus est Cajetanus, 1 p., q. 1, art. III; Ferrariens., II contra Gent., cap. IV; Curs. Carmelit., disp. XIX, q. IV; et Conimb., 1 Poster., cap. XXIII, q. unica, art. 1. Et notandum est quod non sumimus hic abstractionem pro actu intellectus abstrahente, neque pro denominatione extrinseca ex illo consecuta: sic enim esset circulus, quia diversa scientia abstrahens sumeretur ex diverso objecto scibili, seu abstrahibili, et diversum scibile ex diversa scientia abstrahente; sed sumitur abstractio pro abstrahibilitate objectiva, quatenus objectum fundat diversam immaterialitatem. Et in hac non loquimur de abstractione totali, quæ abstrahit aliquid ut prædicabile ab inferioribus; sic enim ista abstractio est communis

conditio scientiarum, quæ non agunt de singularibus, sed de universalibus. Sed loquimur de abstractione formali, quæ abstrahit rationes formales a materialibus, et sic constituit, seu fundat intelligibilitatem. Et secundum quod magis vel minus receditur a materia, redditur aliquid diverso modo intelligibile.

Sic ergo explicata conclusio aperte deducitur ex D. Thoma; et varia ejus loca conciliantur, quæ videntur diversimode loqui de unitate et diversitate scientiarum, nec tamen diversum sensum habent, sed eandem rem explicant quæ uno solum modo explicari non potest. Aliquando enim sumit distinctionem scientiarum absolute ex diversa abstractione a materia, ut in prologo super lib. de Sensu et sensato, et optime in Opuscul. LXX, q. V, art. 1. Aliquando sumit ex diversitate medi, unde sumitur ratio formalis demonstrandi, ut II-II, q. 1, art. 1, et I-II, q. LV, art. II, ad 2. Aliquando ex diversa definitione, et diverso modo definiendi, quia ex definitione tanquam ex principio proceditur ad conclusiones demonstrandas, ut in VI Metaph., lect. 1, et in I Poster., lect. XII, ubi ex diversitate principiorum sumitur diversitas scientiarum. Et hæc omnia perfecte nobis explicant id unde debet sumi unitas et diversitas scientiarum. Supponit enim D. Thomas pro fundamentali principio quod unaquæque res in tantum est intelligibilis, in quantum est a materia separabilis, eo quod intelligibile idem est quod spirituale et immateriale, principium autem spiritualitatis est denudatio a materia. Et sic cum materia obumbret et impediat intelligibilitatem, illuminatur et apparet objectum secundum quod a materia secernitur diversimode. Cui fundamento addendum est quod esse scibile addit supra esse intelligibile

talem modum cognoscendi, scilicet quod aliquid intelligatur non simplici modo, sed modo illativo, ex causis seu præmissis procedendo ad conclusiones: scire enim est cognoscere causam ob quam res est etc.

Ex quo manifeste deducitur quod si radix intelligibilitatis est immaterialitas, et consequenter diversæ intelligibilitatis diversa immaterialitas; ita similiter radix et principium diversæ scibilitatis erit diversa immaterialitas seu abstractio, non absolute et simplici modo considerata, sed prout ex præmissis descendit ad conclusiones. Præmissæ autem seu media probativa in scientiis sunt ipsa prima principia, seu definitiones, per quas propriæ passionnes de subjecto demonstrantur; quæ definitiones et principia tunc erunt diversa, quando diverso modo, seu diversa immaterialitate definiunt seu explicant quidditatem; siquidem radix intelligendi rem aliquam est immaterialitas, et diversimode intelligendi diversa immaterialitas; ergo etiam diversimode intelligendi quidditatem, quod est definire; et sic diversus modus definiendi seu intelligendi quidditatem est diversa immaterialitas; ubi autem servatur diversus modus definiendi, consequitur etiam diversus modus demonstrandi, eo quod per definitiones tanquam per principia fit demonstratio in scientiis. Censetur autem omnia principia esse ejusdem speciei, quæ procedunt sub eodem modo intelligendi, seu eadem abstractione, et sic diversæ definitiones quæ in una scientia inveniuntur, licet definiant quidditates specie distinctas in esse rei, si tantum eodem modo definiendo procedant, dicuntur esse ejusdem speciei in modo intelligendi et definiendi. Et sic quia Physicus eodem modo definit omnia quæ in Philo-

sophia tractantur, scilicet sub eadem abstractione, includendo materiam sensibilem et subjectam motui, ideo omnes illæ definitiones sunt similes, et ejusdem speciei in modo definiendi, licet diversæ ex parte rei definite. Et hæc est ratio D. Thomæ, VI Met., lect. 1, ubi dicit: « Quod cum definitio sit medium demonstrationis, et per consequens principium sciendi, oportet quod ad diversum modum definiendi sequatur diversitas in scientiis speculativis », quod ibi late prosequitur, ostendens quod diversus modus definiendi est secundum diversum modum includendi materiam, in his quæ definiuntur.

Ex quo apparet verissimum esse quod unitas et distinctio scientiarum sumitur ex diversitate medi, seu principiorum per quæ fit illuminatio scientifica; rursus vero diversitas medi, seu principiorum, ex diverso modo definiendi, seu intelligendi desumi debet, quæ diversitas intelligendi, sive sit in definitionibus et causis, sive in effectibus, ad diversam immaterialitatem debet reduci, secundum quam res intelligitur; quæ immaterialitas primo debet inveniri in principiis, ut inde deducatur ad conclusiones, quia scientifica est. Et quia hæc principia sic intellecta illuminare dicuntur conclusiones, sic etiam potest dici quod diversitas scientiarum sumitur ex diverso lumine, non quidem tenente se ex parte potentie, quod est habitus ipse, seu scientia specifica, sed ex parte principiorum, quæ sunt lumine determinans.

DICO ULTIMO : Species atomæ scientiarum non sumitur ex diversitate materiali objectorum in esse rei, sed ex diverso gradu immaterialitatis quæ per abstractionem acquiritur, et in scientiis supernaturalis ordinis ex diverso accessu, vel par-

tipatione ipsius scientiæ divi-
næ.

Prima pars conclusionis, quæ est
negativa, sumitur expresse ex D.
Thoma, 1 Post., lect. XL, ubi non so-
lum genera scientiarum, sed etiam
species ex diverso modo cognoscibi-
litas desumit, non ex diversis re-
bus cognitæ materialiter considera-
tis, ut quidam putant. Dicit enim D.
Thomas sic : « Genera scibilium
distinguuntur secundum diversum
modum cognoscendi, sicut alio mo-
do cognoscuntur quæ definiuntur
cum materia, et ea quæ sine mate-
ria. Unde aliud genus scibilium est
corpus naturale, et corpus mathe-
maticum, et utrumque horum ge-
nerum distinguuntur in diversas spe-
cies scibilium secundum diversos
modos, et ratione cognoscibilitatis. »
Ita D. Thomas, cujus verba satis ma-
nifeste partem istam probant. Et
declaratur sic : Quia contingit in
una scientia ejusdem speciei atomæ
tractari diversas res materiali spe-
cie distinctas, et in esse rei, sicut
patet in Metaphysica, vel Logica,
aut Physica, aut quacumque alia
scientia quantumcumque specifica
in specie atomæ. Nec enim de quali-
bet specie rerum datur distincta
scientia, sicut nec de qualibet spe-
cie colorum distincta virtus visiva;
non ergo possunt distingui scientiæ
distinctione specifica secundum
distinctionem quidditatum, vel re-
rum in esse rei; et hoc totum ex eo
tandem provenit, quia nostræ scien-
tiæ imperfectæ sunt, et non omnino
adæquantur ipsis rebus, neque eas
adæquate comprehendunt, nam si
quælibet res perfecte comprehende-
retur, quælibet res fundaret scien-
tiam sibi propriam et specie distinc-
tam ab alia, neque scientia require-
ret coordinationem specierum, sed
quælibet res per suam speciem
adæquatam perfecte representan-
tem suas passiones demonstraret.

Qua ratione efficaciter colligit D.
Thomas, in p., q. XI, art. VI, fuisse
in Christo Domino scientiam infu-
sam distinctam per diversos habi-
tus, quia habuit diversas species qui-
bus naturas rerum intelligebat, quia
videlicet non constabat illa scientia
infusa ex coordinatione specierum,
sed quælibet species, quia perfecte
et adæquate quamlibet rem tantum
representabat, distinctam scien-
tiam fundabat ab alia. At vero quan-
do aliqua scientia non se habet adæ-
quate ad quamlibet rem cognitam,
quia non perfecte vel non tantum
rem unam comprehendit, sed plures
res sub aliqua ratione communi at-
tingit, ideoque coordinat plures spe-
cies sub eadem ratione sciendi et
intelligendi, talis scientia non divi-
ditur ad divisionem entitativam re-
rum, sed plures quidditates sub e-
adem ratione specifica comprehendit.
Formalis ergo ratio specifica
scientiæ complectitur plures spe-
cies in esse rei, et sic ex adæquatione
ad singulas species non sumi-
tur.

Secunda pars conclusionis decla-
randa est ex his quæ docet magister
Bannez, in Proœmio librorum de
Generat., circa quartum principale,
in quo videtur mentem D. Thomæ
attingisse. Et declaratur sic, quia in
rebus materialibus quæ redduntur
intelligibiles et immateriales per se-
gregationem a materia et conditio-
nibus materialibus, ipsa abstractio
est quasi motus quidam, in quo
consideratur terminus a quo, et ter-
minus ad quem, formaliter quidem
in ipso actu abstractionis, funda-
mentaliter vero et objective in ipso
objecto abstrahibili; ex parte termini
a quo habet derelictionem materiæ,
quæ triplex est, ut supra diximus, et
sic constituitur triplex genus abstra-
ctionis; ex parte autem termini ad
quem est diversus gradus immate-
rialitatis, seu diversus modus spiri-

tualitatis, quem acquirere potest res
sic abstracta, et hoc vocat D. Tho-
mas, 1 Post., lect., XL, in unoquoque
genere scibilitatis distingui diver-
sas species secundum diversos mo-
dos cognoscibilitatis. Quare non so-
lum sumitur ratio formalis et speci-
fica scientiarum ex recessu a mate-
ria, sed ex accessu ad determinatum
gradum immaterialitatis, quo objec-
tum aliquod determinate deputatur
et redditur intelligibile; sicut etiam
in angelis diversa species non so-
lum sumitur ex recessu a corporei-
tate, sed ex accessu ad determina-
tum modum habendi spiritualita-
tem et immaterialitatem, et ad ac-
tum purum, ut S. Thomas advertit
VI c. de Ente et essentia, circa finem.
Unde in Mathematicis invenimus
quod, licet in communi abstrahant a
materia sensibili, tamen quia diver-
sus modus immaterialitatis attingi-
tur in quantitate continua, quam in
discreta, discreta enim minus con-
cernit materialitatem, quia minus de-
pendet a loco et tempore quam conti-
nua, quæ copulat partes suas in lo-
co, ideo duplex scientia constituitur
Geometria et Arithmetica. Et simi-
liter Philosophia et Medicina duplex
scientia est, quia licet utraque ab-
strahat a materia singulari, tamen
magis concernit materiam corpus ut
sanandum, quam corpus mobile ut
sic. Et in Logica, et Metaphysica, et
Theologia invenitur derelictio mat-
teriæ sensibilis et intelligibilis ex
parte termini a quo, sed diversus
modus immaterialitatis, quem una-
queque attingit. Nam Theologia
respicit ipsum Deum, ut lumine di-
vino virtualis revelationis cogni-
tum; Metaphysica, secundum pri-
mam et supremam rationem entis,
ut abstrahit a creato et increato; Lo-
gica vero respicit intentiones, ut
fundatas in objectis intellectis, quæ
de se non habent immaterialitatem,
nisi negativam.

Quare cum specificatio atomæ
scientiarum sit ultima ratio scibili-
tatis, quæ non est amplius divisibi-
lis, oportet quod si ratio formalis
scibilitatis sumitur ex immateria-
litate, ultima et specifica sumatur
determinate ex termino ad quem ta-
lis abstractionis, in quo ultimo sis-
tit et determinatur abstractio; ergo
non ex sola segregatione a materia,
prout consideratur terminus a quo
abstractionis, sed in ultima deter-
minatione immaterialitatis specifi-
ca ratio scibilitatis consistet.

At vero in scientiis supernatura-
lis ordinis, quia non desumuntur
per abstractionem a rebus, sed per
participationem, et derivationem ab
ipso lumine divini scientiæ, specifi-
ca et determinata earum ratio ex
diverso modo participationis desu-
menda est, vel sicut aliter partici-
patio revelatio fidei obscura, aliter
prophetia quæ potest esse obscura,
vel clara, aliter scientia infusa, quæ
quidditates supernaturales quiddi-
tative cognoscit, aliter beata, quæ
Deum clare in se attingit. Et in uno-
quoque istorum cognoscit Deus
quam diversi modi participationis
multiplicari possint.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur. Ex ratione abs-
tractionis non habet objectum pri-
marium tribuere unitatem, vel di-
versitatem scientiæ: ergo. Antece-
dens probatur multis exemplis, qui-
bus sub eadem immaterialitate plu-
res scientiæ inveniuntur, et e con-
tra unica scientia sub diversa im-
materialitate attingit sua objecta.
Nam in primis scientia moralis et
logica non sumunt suam specifica-
tionem ab abstractione, nec enim
assignabilis est talis abstractio. Item
Philosophia habet unicam abstra-
ctionem, scilicet a materia singulari,

et tamen sunt in ea diversæ scientiæ specie, sicut libri de Cælo et Anima, etc. Et idem est in Mathematicis, quæ abstrahunt a materia sensibili, et tamen habent sub se diversas species, ut Geometriam, Arithmeticam, etc. Imo Musica et aliæ scientiæ subalternæ sunt unius speciei, et non habent unicam abstractionem. Nam Musica respicit numerum sonorum et pro parte numeri habet abstractionem mathematicam, pro parte sonori abstractionem physicam. Denique si diversa immaterialitas distinguit scientias, etiam distinguet habitus primorum principiorum et habitus opinativos. Neque enim est major ratio de uno, quam de alio. Constat autem quod idem habitus primorum principiorum attingit omnia principia quantumcumque diversæ abstractionis, sicut sunt principia Metaphysicæ, vel Physicæ, vel Mathematicæ. E contra vero eadem immaterialitas quæ invenitur in principiis Philosophiæ et in ipsa Philosophia non constituit eundem habitum, cum principia pertineant ad habitum principiorum, Philosophia vero ad habitum scientiæ; ergo non semper eadem immaterialitas constituit eundem habitum, neque diversa diversum.

Respondetur negando antecedens. Et pro explicatione exemplorum quæ adducuntur, est advertendum quod immaterialitas objecti constituit intelligibilitatem ejus, et eandem vel diversam rationem objecti, secundum quod talis immaterialitas applicatur ipsi intellectui. Si enim aliquid in se quidem immateriale sit, sed non sub illa immaterialitate quam habet applicetur intellectui, sed sub alia, illa quidem, quam in se habet, per accidens comparatur ad constituendam scientiam, quia non sub illa applicatur intellectui, sed sub alia, licet si illa

secundum se applicaretur, constitueret diversam scientiam.

Ad primum ergo exemplum dicitur quod rationalis scientia, quæ est Logica, sumit suam unitatem ab abstractione quam habet similem Metaphysicæ, sed diversa ab ea, quia est solum abstractio negativa: versatur enim circa intentiones rationis, quatenus instrumenta sunt speculandi; quæ abstractio est entis rationis, non prout præcise opponitur enti reali in communi, sic enim secundario pertinet ad Metaphysicam, sed prout fundatur in rebus cognitis, et a tali esse cognitio rerum accipit abstractionem. Rhetorica autem et Grammatica, vel non sunt scientiæ, quia non procedunt demonstrative, vel non sunt rationales, sed sermocinales. Scientia autem moralis, si sumatur practice, est idem quod prudentia, et sic non pertinet ad habitus speculativos, sed practicos, de quibus non agimus in præsentia; si vero sumatur speculative, pro scientia ethica, quæ tractat de natura virtutum, sic pertinet ad Philosophiam, et est pars illius, quia agit de anima ut est actus corporis, et consequenter de moralibus ejus.

Ad secundum exemplum dicitur: Quod de partibus Philosophiæ est duplex opinio, ut in initio Physicorum dicitur. Quidam enim distinguunt illas specie infima, et tunc ponuntur diversæ abstractiones specificæ, quia, licet omnes abstrahant a materia singulari ut a termino a quo, induunt tamen diversam abstractionem determinatam, quasi ex parte termini ad quem, quatenus magis vel minus concernitur de materia in ipsis principiis, quæ circa istas distinctas partes Philosophiæ procedunt. Alii vero dicunt esse eandem abstractionem specificam in omnibus partibus Philosophiæ, et sic libri de Cælo et de Anima, imo

et pars Ethica, quæ agit de virtutibus, reducentur ad eandem abstractionem, scilicet ad rationem entis mobilis, quatenus involvunt, vel dependent ab aliquo motu rei corporalis, licet hæc penes diversas partes dividantur intra eandem scientiam, sicut alius tractatus est in Theologia de Deo, alius de angelis, alius de homine. Quæ autem ex his opinionibus verior sit dicitur in Physica. De Mathematicis autem constans est quod dantur diversæ scientiæ secundum speciem intra eandem abstractionem a materia sensibili, quia illa abstractio solum est generica, et admittit diversam latitudinem et gradationem in principiis quantalatis continuæ, vel discretæ, ut supra dictum est.

Quod vero additur de Musica et aliis scientiis subalternis. Respondetur in illis non esse duplicem abstractionem, sed unicam, quatenus principia superioris scientiæ ex applicatione ad talem materiam redduntur minus abstracta, et consequenter pertinentia ad diversam speciem in genere seibilibis, et illa abstractio quam induunt in tali materia unica est, et ideo tales scientiæ nec sunt pure Mathematicæ, nec Philosophicæ, sed aliquid participant de utrisque, unica tamen abstractione, sicut medium unicum dicitur participare ab extremis.

Ad ultimum, quod dicitur de habitu principiorum, respondetur: Illius unitatem non sumi ex diversa immaterialitate rerum in se, sed secundum modum quo applicatur intellectui; sicut enim in scientiis immaterialitas non conducit ad earum unitatem, vel diversitatem, nisi prout tenet se ex parte medii, seu principii illuminantis, ita neque in ipsis primis principiis diversa immaterialitas rerum non conducit ad diversitatem specificam, nisi prout fit veritatis notificatio ex terminis; hic

autem modus illuminandi res ex terminis sine ulla probatione est idem in omnibus primis principiis necessariis, quia fundatur in eadem ratione, scilicet in immediata connexionem prædicati ad subjectum. Ut autem manifestent et illuminent alia probando, attenditur diversa abstractio et immaterialitas, quia hæc diversimode rem contentam illuminat, et diversimode eam continet et explicat, aut ei connectitur. Denique habitus opinativi non est inconveniens quod, sicut distinguuntur penes diversa media probativa, ita penes diversum modum immaterialitatis, non necessarie, sed contingentes.

Secundo arguitur: Quia abstractio ista, vel sumitur in objecto pro denominatione extrinseca proveniente ab actu scientiæ, vel sumitur fundamentaliter pro ipsa abstrahibilitate objecti. Primo modo non est id a quo sumitur specificatio scientiæ, cum potius supponat specificatam scientiam, et ab actu scientiæ desumatur talis denominatio. Si secundo modo, non potest esse formalis ratio sub qua specificativa scientiarum, siquidem Deus eodem modo semper est immaterialis, et tamen dantur de illo diversæ scientiæ specie, ut Theologia et Metaphysica. Et similiter de diversa immaterialitate, ut de angelis et corporibus datur una scientia specie, ut Metaphysica.

Et confirm.: Quia scientia a priori et a posteriori distinguuntur specie, et tamen possunt procedere sub eadem immaterialitate, sicut demonstrare hominem esse risibilem, quia est rationalis, vel ab effectu, quia ridet, ejusdem immaterialitatis est, et tamen scientiæ sunt diversæ.

Respondetur quod, si res cognoscerentur adequate prout sunt in se, eadem esset immaterialitas rei in se, et ut subest medio cognitionis; sed quia contingit rem ejusdem im-

materialitatis cognosci per diversa media, vel secundum diversas connotationes et effectus, qui non eodem modo illuminant et apparere faciunt objectum, ideo contingit de eadem re immateriali, non eodem modo et medio immateriali cognita, dari diversas scientias, quia subsunt diversæ immaterialitati formali, id est, diversis principiis, seu mediis sub diversa immaterialitate conclusionem illuminantibus, et deducen- tibus. Sumitur ergo species scientiarum ex diversa immaterialitate objectiva, seu fundamentali, non prout entitative est in ipsa re, sed prout relucet in medio, seu principio, quo apparet et demonstratur intellectui. Similiter ea quæ in se sunt diversæ abstractionis, ut angeli et corpora, possunt uniri in aliqua ratione, seu medio superiori utrisque, sicut in ratione entis, quam considerat Metaphysicus per unam abstractionem a materia sensibili et intelligibili.

Ad confirmat. respondetur: Quod etiam in istis scientiis invenitur diversa abstractio specifica, quia demonstrare per causam et per effectus non est ejusdem immaterialitatis in esse intelligibili: quia dato quod in esse entis sit ejusdem spiritualitatis et perfectionis, tamen non procedunt istæ scientiæ a posteriori, et quoad an est, nisi quatenus cadunt effectus sub experientia: experimentalis autem cognitio non dicit abstractionem, quia cognoscitur res per suam quidditatem, præsertim quia apud nos experientia semper dependet ab aliquibus sensibilibus; et sic est diversa abstractio a scientia, quæ procedit a priori, quantum est ex se.

Tertio arguitur ad probandum quod non sumatur unitas vel diversitas scientiarum ex parte mediorum, seu principiorum. Sequeretur enim quod quæcumque derivantur

ex principiis communibus alicujus rei continentur sub eadem scientia, sicut quia principia hominis et equi continentur sub principiis communibus animalis, pertinent ad eandem scientiam homo et equus; ergo similiter continebuntur sub eadem scientia res spirituales et corporales, quia derivantur ab iisdem principiis substantiæ; et quantitas discreta et continua, ex principiis communibus quantitatis sub eadem abstractione mathematica; ergo omnia ista convenient in eadem scientia, propter eandem abstractionem.

Et confirm., quia cum in una scientia inveniantur diversæ definitiones et media demonstrandi, oportet quod reducantur ad aliquam unitatem, ut scientia dicatur una; sed non reducuntur ad aliquam communem definitionem, ut de se patet, ergo ad aliquid commune quod non est definitio, et consequenter neque medium; ergo formalis ratio unitatis vel diversitatis scientiarum non sumitur ex mediis, seu ex principiis, sed ex alio capite.

Respondet. negando sequelam, et ad probat. dicitur quod ut aliqua pertineat ad unam scientiam non sufficit derivari ex communibus principiis, quæ sint quomodocumque communia, scilicet in esse rei, secundum abstractionem universalitatis totalem, seu in prædicando, sed quæ sint communia in esse objecti, et intra eandem abstractionem formalem; ex abstractione enim formali sumitur ratio scibilitatis, non ex abstractione totali, et ita homo et equus conveniunt in principiis communibus animalis, non solum quantum ad abstractionem genericam totalem, sed etiam quantum ad eandem abstractionem formalem, qualis invenitur in Physica. At vero angeli et res corporales conveniunt quidem in ratione

communi substantiæ, non tamen in eadem abstractione formali entis mobilis, bene tamen in eadem abstractione metaphysica, et sub illa uniantur in eadem scientia. Similiter quantitas discreta et continua conveniunt quidem in eadem quantitate, secundum eandem rationem essentialem, seu prædicamentalem, non tamen secundum eandem rationem abstractionis formalis mathematicæ, in qua respicitur major vel minor abstractio a materia sensibili in modo mensurandi, quia non cum tanta concretione mensurat numerus sicut quantitas continua, ut supra dictum est. Et similiter Theologia et Metaphysica agunt de Deo sub diversa abstractione, Theologia ex participatione divinæ scientiæ et luminis supernaturalis, Metaphysica, ut ex effectibus naturalibus cognoscitur, licet utraque conveniat in genericæ ratione abstractiendi a materia sensibili et intelligibili ex parte termini a quo.

Ad confirmationem respondetur: Plures definitiones unius scientiæ non convenire in una definitione communi, sicut nec in una re definita, sed in uno modo definiendi, ut dicit D. Thomas, sexto Metaphysic., lectione prima, quod est convenire in eodem medio formaliter, qualenus res tali modo definita, et secundum talem vel talem abstractionem, tali etiam modo illuminat veritates illatas. Et inde est quod, licet in una scientia tractentur diversæ res, seu quidditates, quæ in se possunt habere diversam perfectionem et diversam abstractionem, sicut Metaphysica quando tractat de Deo et de prædicamentis, Physica quando tractat de elemento vel de anima, tamen semper est idem modus definiendi; quia sicut elementum definitur ut mobile, ita anima ut actus rei mobilis, et sicut prædi-

camenta tractantur ut participant rationem entis, ita Deus ut prima causa totius entis, quod est sub eodem ordine omnia tractare, sicut in eodem corpore sunt diversæ partes habentes diversas perfectiones, omnes tamen uniantur in ratione informati ab eadem anima.

Quod si dicas: Nam medium, seu definitio non dicit ipsam rationem sub qua, sed rationem qua cognoscitur, est enim quædam res cognita; ergo non est ipsa ratio ultimate distinguens scientias, et similiter non est aliquid intrinsecum ipsi veritati demonstratæ, cum definitio sit extra conclusionem, ergo non est ratio formalis illius.

Respondetur quod definitio, ut tali modo abstractionis facta, est ratio formalis sub qua, respectu conclusionis quæ per illam illuminatur, licet alias in se sit ratio formalis quæ, ut attingitur habitu principiorum, vel etiam per modum præmissarum a scientia, sicut lux respectu colorum habet rationem formalem sub qua illuminantur, licet in se etiam sit visibilis, ut ratio formalis quæ; est autem definitio ipsa medium intrinsecum ipsi conclusioni et veritati illatæ, non tanquam prædicatum constituens, sed tanquam necessario connexum, et necessario inferens, sicut essentia infert passiones a se distinctas.

ARTICULUS II.

Utrum scientia sit una simplex qualitas et habitus.

Ut punctus difficultatis clare constare possit, supponendum est quod, licet apud aliquos antiquos scientia non ponebatur habitus distinctus a speciebus coordinatis inter se, et consequenter apud ipsos scientia non erat una simplex qualitas, sed

plures ordinatæ, tamen nunc supponimus tanquam communiter receptum, habitum scientiæ esse qualitatem aliquam præter species, quæ importat rationem principii, seu virtutem ex parte potentiæ se tenentem, species autem tenent se ex parte objecti; et multiplicari possunt species sicut multiplicantur ipsa objecta representata per illas. Ad cognitionem autem non solum concurrat objectum, seu illius representatio, sed etiam potentia et virtus proportionans indifferentiam potentiæ objecto: et ideo de isto habitu, qui est virtus potentiæ, procedit difficultas, an sit una simplex qualitas.

Et quia constat non repugnare unicam simplicem qualitatem, sive sit potentia sive habitus, posse extendi ad plura objecta, quando sub unico motivo et modo tendendi attingit omnia, sicut constat quod unica potentia visiva extenditur ad omnia visibilia, et similiter habitus fidei ad omnia credibilia se extendit, et charitas ad omnia diligibilia, et unica prudentia ad omnia agibilia, procedit tota difficultas specialiter in scientiis, quia non unico motivo, seu medio attingunt omnia sua objecta, quia principium, seu definitio probans unam conclusionem non probat aliam, sed distincto modo et probatione demonstratur. Et ideo specialis difficultas est: an sufficiat unicus habitus, seu qualitas ad tendendum in omnes illas conclusiones et diversa motiva; an vero mutato motivo seu probatione, mutari debeat nova virtus partialis ex parte potentiæ, et sic omnes partiales qualitates simul junctæ totalem scientiam constituunt ordinatione una, non entitate.

In qua controversia duplex est sententia opposita, quæ pari auctoritate, tam antiquorum quam recentiorum, inter se repugnat. Pri-

ma docet esse qualitatem simplicem quamlibet scientiam totalem: quæ est Divi Thomæ, prima secundæ, quæstion. lrv, articulo. iv., et Cajetani, et Conrad., ibidem, et magistri Soto, in Logica, quæstione iii proœmiali, et Ferrariensis, primo contra Gent., capite lvi., et multorum aliorum, quos citat Merinero disp. proœmiali, quæst. v.

Alia sententia docet scientiam non esse simplicem qualitatem secundum extensionem ad sua objecta et diversas conclusiones: quæ attribuitur Scoto, quæst. tertia prolog., et quæstione secunda laterali, § Contra istud argumentum, etc., et in tertio, distinctione xxv, quæstione secunda; et sequitur ejus schola, cujus auctores citat P. Merinero, ubi supra. Sequitur etiam P. Suarez, disputatione xlv Metaphysic., sectione undecima, et Fonseca, libro quinto Metaph., q. quinta, sectione secunda, et plures.

NIHILOMINUS SIT UNICA CONCLUSIO: Scientia totalis est unus habitus simplex in ordine ad omnia, ad quæ se extendit. — Hæc conclusio clare deducitur ex D. Thoma, loco citato ex prima secundæ. Nam in corpore art. dicit: « Quod si consideremus habitum secundum ea ad quæ se extendit, sic invenimus in eo quendam multiplicatam, sed quia ea multiplicitas est ordinata ad aliquod unum, ad quod principaliter respicit, inde est quod habitus est qualitas simplex, non constituta ex pluribus habitibus, licet ad plura se extendat; non enim unus habitus se extendit ad multa, nisi in ordine ad unum ex quo habet unitatem. » Addit vero, solutione ad tertium, loquendo de habitu scientiæ in particulari: « Quod ille qui in aliqua scientia acquirit per demonstrationem scientiam unius conclusionis, habet quidem habitum, sed imperfecte; cum vero acquirit per ali-

quam demonstrationem scientiam alterius demonstrationis, non aggeneratur in eo alius habitus, sed habitus qui prius inerat fit perfectior, utpote ad plura se extendens, eo quod conclusiones et demonstrationes unius scientiæ ordinatæ sunt, et una derivatur ex alia. » Ita D. Thomas. Nec potest dici quod D. Thomas non negat superaddi novam perfectionem realem præexistenti habitui per acquisitionem secundæ demonstrationis, ut aliqui contendunt. Nam vel illa nova perfectio est nova qualitas superaddita, seu habitus, vel non. Si non est qualitas, ergo, facta illa nova demonstratione, manet scientia ita simplex qualitas sicut antea. Si vero est qualitas de novo superaddita, ergo aggeneratur novus habitus, seu nova qualitas ad præexistentem; siquidem aggeneratio per additionem novæ partis ad præcedentem fit. Sed D. Thomas negat aggenerari novum habitum ad præcedentem, quando fit nova demonstratio; ergo non stat hæc responsio cum ejus littera.

Ex quo etiam rejicitur alia responsio: quod ex illa solutione ad tertium solum colligitur habitus, qui versatur circa unam demonstrationem, perfecti et extendi in ordine ad aliam, sed non negat perfecti aliquo superaddito, quod utique qualitas esse debet. Cæterum D. Thomas non solum affirmat quod habitus præcedens fit perfectior per secundam demonstrationem, sed etiam addit negationem, scilicet quod non aggeneratur novus habitus: per quod excludit omnem partialis qualitatis productionem, quæ nomine aggenerationis continetur; ergo omnem novam generationem habitus, seu qualitatis excludit.

Præcipuum hujus sententiæ fundamentum reducitur ad duo. Primum procedit a simili. Secundum a priori. Primum formatur ex eo

quod supra jam insinuavimus, quia potentia est una simplex qualitas, ut patet in potentia visiva et intellectiva, licet se extendat ad actus speciei diversos eliciendos; et similiter habitus infusus est simplex qualitas, ut fides et charitas, licet habeant distinctas difficultates vincendas in diversis materiis vel actibus, sicut fides distinctam difficultatem habet in credendo unum articulum quam alium, ut dicitur Secunda Secundæ, quæstione prima, articulo sexto, et charitas distinctam difficultatem habet in diligendo inimicum, quam amicum: quæ difficultates vincuntur non possunt ex eodem motivo, nisi aliter et aliter applicato ad diversas materias, et tamen sunt unus habitus, et una qualitas simplex. Ac denique in virtutibus moralibus id manifestius apparet. Nam unaquæque est una simplex qualitas et habitus, v. g., prudentia, religio, justitia, etc., et tamen habent diversas materias, in quibus sunt diversæ difficultates vincendæ, et per diversa exercitia facilitas ad illa acquiritur; sicut diverso exercitio aliquis fit prudens in materia unius virtutis et alterius, et diverso modo inclinatur in religione ad actum orationis, vel ad reddendum votum, et consequenter diverso dicamine et motivo proximo utitur ad unum actum vel ad alium, et tamen propter unitatem rationis formalis in esse moris sufficit una qualitas ad omnia ista; ergo similiter sufficit una qualitas in scientiis propter unitatem rationis formalis in esse scibilibus, licet requirantur diversæ præmissæ, seu media ad proxime inferendum diversas conclusiones.

Ad hæc varie respondent oppositi auctores. Nam ad primum exemplum, de potentiis et habitibus infusis, ponunt discrimen in hoc quod potentia non acquiritur actibus nostris, sicut scientia, et ideo non ac-

quiritur partialis potentia, sicut acquiritur partialis scientia: alioquin si argumentum aliquid probaret, etiam probaretur sufficere unum habitum ad omnes actus scientiarum, sicut sufficit una potentia ad omnes illos. Ad secundum vero exemplum, de virtutibus moralibus, quidam simpliciter concedunt etiam virtutes morales non esse unam simplicem qualitatem, sed plures, prout fuerint difficultates vincendae. Ita P. Merin., ubi supra. Alii, ut P. Suarez citatus, admittunt virtutes morales esse qualitates simplices, quia tendunt sub eadem ratione formali et motivo ad sua objecta, scientias vero tendere sub diversis motivis, seu mediis ad diversas veritates et conclusiones demonstrandas, ideoque non esse simplices qualitates.

Sed contra primam responsionem roboratur ratio facta. Nam quod atfinet ad potentias, non ponimus exemplum quantum ad universalitatem et extensionem, ita quod tantam extensionem habeat habitus sicut potentia; sed exemplum stat in hoc quod si potentia, cum sit causa universalior quam quilibet habitus, et ad plura se extendens, tamen sufficit quod sit simplex qualitas, similiter sufficet in habitu quod existente una simplici qualitate, extendat se ad omnes actus, qui cadunt sub specificativo talis habitus. Quod autem dicitur potentiam non acquiri nostris actibus, habitum vero acquiri, non est sufficiens differentia, nam hoc solum pertinet ad modum, quo producitur effective potentia, vel habitus, non autem ad formalem, vel intrinsecam rationem unde sumitur talis unitas specifica, et distinctio; nam restat videndum an illi plures actus, quibus habitus acquiruntur, sint plures etiam ad producendam entitatem habitus, an solum entitas uno actu perfecte convincente possit acquiri, reliqui vero

non generent entitatem novam, sed praecedentem modificent, aut perficiant, sicut etiam ipsa potentia, v. g. visiva, potest uno actu generari entitative, sed debilis et imperfecta, postea pluribus actionibus acutior reddi et perfici, non productis pluribus qualitatibus potentiae. Ergo quod habitus in tota sua perfectione et extensione uno vel pluribus actibus generetur, per accidens est, nam etiam unico actu potest habitus perfectus a Deo produci.

Similiter in habitibus per se infusis non assignatur sufficiens discrimen, quia, licet habitus infusus habeat quemdam modum potentiae, quia dat totam virtutem ad supernaturalitatem operis, tamen revera est habitus, et intra latitudinem suae operationis habet distinctas difficultates in distinctis materiis vel actibus, sicut religio infusa in actu adorationis, vel orationis, vel voti, fides in credendo unum articulum, potius quam alium, charitas in diligendo unum objectum, v. g. inimicum, potius quam aliud. Et licet istae difficultates vincantur diversis motivis, saltem diversae applicatis, tamen virtus unicae qualitatis sufficit ad omnes illas, propter unitatem rationis formalem in motivo morali; ergo similiter sufficet in scientiis propter unicam rationem formalem in esse scibilis.

Unde tandem patet ad responsionem circa virtutes morales. Nam qui admittunt esse unicam qualitatem in esse rei, nullam prorsus differentiam possunt ponere inter ipsam et scientiam; nam virtus moralis etiam pluribus actibus acquiritur, et diversas difficultates habet circa diversas materias particulares; sicut diversa difficultas est in religione circa iuramentum, vel circa adorationem, et alia difficultas est in materia iustitiae ad non laedendam famam, vel pecuniam non accipien-

dam; et consequenter distinctis motivis particularibus indigent istae virtutes ad vincendas istas difficultates. Si ergo unica simplici qualitate vincuntur, cur non etiam in scientia. Si vero virtutes morales ponantur non esse simplices qualitates, non redditur sufficiens differentia inter virtutes morales infusas et acquisitas, cur infusae sint simplices qualitates, non vero acquisitae, cum tamen patiantur similes difficultates in diversis materiis; et quod una habeatur per infusionem, alia non, non est sufficiens discrimen, si ex ipsa ratione intrinseca diversae difficultatis petitur diversa qualitas, sic enim etiam deberet infundi diversa qualitas partialis, ut vinceretur diversa difficultas. Unde enim nobis constat quod non infundantur plures qualitates partiales componentes unam virtutem infusam, si diversa difficultas vincenda in diversis materiis per diversa motiva partialia, vel diversimode applicata id petit. Quod si infusus non petit, cur acquisitis?

Fundamentum autem a priori sumitur ex eo quod significat D. Thomas, in loco supra citato, in 1-11: « Quod unus habitus non se extendit ad plura, nisi in ordine ad unum, ex quo habet unitatem. » Ergo in una scientia totali, v. g. in Physica, vel Metaphysica, ubi diversae conclusiones et veritates ostenduntur per diversa media et principia, vel ita constituunt diversas qualitates, quod una non coordinatur et connectitur cum alia in aliqua ratione formali in genere scibilis, vel connectitur cum illa et coordinantur inter se. Si primum: ergo quaelibet qualitas, seu habitus erit seorsum distincta scientia ab alia, et consequenter tot erunt Metaphysicae, vel Physicae, quot conclusiones in illis sciuntur, et ulterius tunc scientia erit simplex qualitas, quia quilibet

habitus versatur circa suam conclusionem sine dependentia, vel coordinatione cum alia, et sic quaelibet scientia erit una qualitas simplex. Si vero dicatur primum, scilicet quod datur una ratio formalis in genere scibilis, in qua conveniunt omnes illae demonstrationes: ergo talis ratio scibilis, seu cognoscibilis, dicit unam rationem specificativam in genere sciendi et cognoscendi, quia in tantum est una ratio scibilis in quantum potest uno modo sciri et cognosci, et consequenter potest terminare et specificare unum modum cognoscendi et operandi circa illum. Ubi autem est unus modus operandi, est etiam unicus modus essendi, et unica ratio formae, quia modus operandi fundatur in modo essendi; ergo impossibile est quod ex parte objecti releat una ratio et modus in genere scibili, nisi ex parte cognitionis et scientiae correspondeat unicuique modus cognoscendi et operandi circa tale objectum scibile; ergo non repugnat quod a tali unitate in esse scibili specificetur aliqua realis forma inclinans ad omnes cognitiones, quae sub tali modo procedunt, siquidem objectum scibile non in esse rei, sed in esse scibilis est specificativum illius formae realis, per quam scimus et cognoscimus; ergo ubi est unicus modus in ratione formali et genere scibili, oportet quod sit unico modo specificativum ejus formae, quae ad tale objectum tendit sub illo modo; haec autem est habitus scientiae; ergo habitus scientiae erit unius speciei in sua intrinseca entitate, hoc ipso quod objectum in esse objecti scibilis est unicum specificativum.

Et confirm: Quia ratio objecti secundum rationem formalem in esse objecti et in genere scibili aliquid reale specificat, siquidem ut ostendimus in praecedenti articulo, po-

tentiæ et habitus non specificantur ab objectis ut considerantur in esse rei, sed in esse objecti; sed id quod specificatur ab objecto est aliquis habitus, seu qualitas, quæ suam intrinsicam specificationem habet dependentem a tali objecto in esse objecti; ergo est implicitorium dicere quod scientia est una in genere scibili, et non in genere qualitatis et habitus, siquidem qualitas et realitas ipsa est, quæ specificatur in sua intrinsicâ entitate ab objecto in esse objecti.

Dices: Hac ratione probaretur sufficere unum actum cognitionis numero ad omnia objecta unius scientiæ, quia sufficit una qualitas simplex specificata ab objecto; quod currit tam in habitu, quam in actu. Sed hæc objectio puerilis est. Quia ex unitate objecti in esse objecti solum sequitur unitas specifica, tam in habitu quam in actu. Quod vero sit una numero illa qualitas, dependet ex aliis principiis, nempe unitas numerica habitus ex unitate subjecti, unitas vero actus, seu operationis non solum ex unitate subjecti, sed etiam ex unitate et determinatione principii operantis, et materiæ circa quam operatur. Neque enim potest unicus actus uti omnibus speciebus et mediis, quibus utitur aliqua scientia ad exhauriendum totum suum objectum. Habitus autem, cum importet rationem inclinationis et virtutis, potest unicus numero existens procedere in diversos actus, quorum quilibet sit ejusdem speciei formalis; licet ex parte materiæ quam attingit, diversitatem aliquam habeat.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur. In quacumque scientia totali sunt plures demonstrationes speciei distinctæ, siquidem

demonstrant passiones speciei diversas per definitiones et principia etiam speciei diversa; ergo cum demonstratio quælibet nata sit generare scientiam, si sunt demonstrationes speciei distinctæ, generabunt habitus speciei distinctos. Si dicatur illos habitus per tales demonstrationes genitos esse distinctos speciei quasi materialiter et in esse rei, non formaliter et in ratione scientifica, contra est quia hoc ipsum intendit opposita sententia. Nam si demonstrationes illæ sunt distinctæ speciei materialiter et in esse rei, non formaliter, ergo generant habitus scientificos, qui materialiter et in esse rei, seu qualitatis sint distincti, quod est intentum, licet non in ratione scibilis.

Et confirmatur: Quia in cognoscenda secunda, vel tertia demonstratione, potest dari nova difficultas, et requirere distinctum motivum; ergo et novus habitus, saltem partialis requiritur, quia habitus dantur ad vincendas difficultates, et sic ubi est distincta difficultas, est distinctus habitus, alioquin non distinguerentur habitus acquisiti scientiæ in ratione qualitatis simplicis, ab his qui sunt pure indivisibiles in operando, sicut potentiæ, fides et habitus infusi, ergo non potest esse ita indivisibilis qualitas habitus scientificus, sicut potentiæ et habitus infusi.

Respondetur: Demonstrationes quæ versantur circa diversas conclusiones et veritates dicuntur diversæ speciei materialiter et non formaliter, non quia diversam qualitatem, seu habitum distinctum in esse rei postulant, sed quia versantur circa materias in esse rei diversas, sub eadem tamen formali ratione attingibiles; sicut lux informat et illuminat colores speciei diversos in esse rei, non tamen diversos in ratione illuminabilis et visibilis, et in uno homine

oculus et manus differunt speciei, non ex parte formæ qua informantur, sed secundum materialem dispositionem organi. Non repugnat autem quod ab eadem forma, seu qualitate, quæ specificatur ab objecto in ratione objecti et scibilis, procedant demonstrationes circa diversas materias, quæ induant eandem rationem formalem cognoscibilitatis, licet quia materiæ ipsæ in se diversæ sunt in esse rei, dicantur illæ demonstrationes materialiter differre speciei, quod est differre speciei secundum quid, sicut differunt oculus et manus et aliæ partes heterogeneæ in eodem animali, et sicut potentia visiva respicit colores speciei entitativa diversos. Itaque habitus scientificus est qualitas ordinativa diversarum specierum, ex quibus integratur objectum totale talis scientiæ, et ideo debet esse unica forma, ut ejus ordinationi subjiciantur omnes illæ species; et ita actus, seu demonstrationes a tali habitu ordinate procedentes, licet res speciei diversas in entitate attingant, sunt tamen ejusdem speciei ex parte ejusdem formalis rationis et ordinis scientifici, quo procedunt; habitus autem scientiæ non multiplicatur, neque correspondet diversitati specierum ordinarum, sed diversitati rationis formalis ordinantis.

Ad confirmationem respondetur, relictis aliis solutionibus, quod in habitibus scientificis et virtutibus datur duplex difficultas, alia accidentalis, alia essentialis. Essentialis est ex defectu rationis formalis, seu inclinationis ad objectum formale virtutis, vel scientiæ. Accidentaliter est ex defectu applicationis ad materiam, sive ex defectu exercitii, aut ex aliqua circumstantia accidentali tenente se ex parte operantis, quæ reddit difficiliorem operationem circa talem materiam; et talis difficultas etiam in habitibus infusis repe-

riri potest, quos tamen oppositi auctores fatentur esse simplices qualitates, sicut charitas potest habere difficultatem ex parte operantis in diligendo amicum et non in diligendo amicum, et fides in assentiendo uni articulo potius quam in assentiendo alteri, et tamen ad vincendas istas difficultates non requiritur nova qualitas seu habitus; similiter ergo scientia et habitus acquisiti, licet dentur ad vincendas difficultates, non tamen quælibet difficultas in individuo petit distinctum habitum, sed ex una ratione formali specificante habitum possunt diversæ difficultates accidentales vinci.

Quod vero scientia diverso medio, seu principio utatur ad unam conclusionem et ad aliam, non vero istæ virtutes, nihil obstat: tum quia, licet virtutes infusæ non exigant distinctum medium, exigunt tamen distinctam applicationem ad materiam, ubi est nova difficultas, nec tamen adhuc distincta qualitas exigitur propter unitatem formalis motivi; tum etiam quia diversa media, quæ requiruntur ad distinctas conclusiones, inveniuntur in illas ut coordinata inter se, et affecta ab eadem ratione formali scibili; ergo ratione talis coordinationis et unitatis motivi constituent unum habitum, seu formam, quæ sub illa formali ratione una sit, et inclinet ad omnes conclusiones, et ad omnia media sic coordinata.

Secundo arguitur. Quando fit secunda demonstratio in aliqua scientia, habitus præexistens augetur realiter per talem extensionem erga aliud objectum; ergo per aliquid reale de novo superadditum; hæc autem realitas non potest esse aliud quam realitas aliqua, quæ cum præexistenti habitu non potest constituere aliquod tertium, quod sit indivisibilis entitas, vel qualitas per se

una ex duabus conflata; ergo sunt plures qualitates. Primum antecedens manifestum est, quia per secundam demonstrationem habitus præexistens formaliter et actu se extendit ad id, ad quod antea non extendebatur; ergo augetur extensive. Unde D. Thomas, I-II, q. LII, art. II; et II-II, q. XXIV, art. V, admittit in scientiis fieri augmentum extensionis per additionem, non vero augmentum intensionis. Prima vero consequentia, scilicet quod augmentum fiat per additionem alicujus entitatis realis, probatur quia D. Thomas, in citatis locis, ponit differentiam inter augmentum intensionis et extensionis, quod augmentum extensionis fit per novam realitatis additionem, at vero augmentum intensionis non fit per aliquam novam realitatem superadditam; siquidem de hoc augmento negat D. Thomas quod fiat per additionem, augmentum autem extensionis dicitur per additionem fieri a D. Thoma, citatis locis; ergo aliquid conceditur augmento extensionis, quod negatur augmento intensionis; sed solum negatur de augmento intensionis in schola D. Thomæ quod non fiat per additionem novæ entitatis; ergo conceditur augmento extensionis quod fiat per illam.

Confirmatur. Quia hoc augmentum producit de novo per causam realem, et habet in ipso intellectu novum effectum realem, scilicet reddere inclinatum, et facilitatem intellectum proxime et formaliter ad aliquod objectum, seu conclusionem, ad quod antea non reddebat, et consequenter realiter immutat ipsam scientiam præexistentem perficiendo illam; ergo est augmentum novæ realitatis. Nec potest dici quod acquiritur novus respectus, non nova qualitas. Tum quia ad respectum non datur per se actio. Tum quia novus ille respectus

debet habere novum fundamentum, quod debet esse nova realitas.

Respondetur: Augmentum habitus, quantum ad extensionem, non fieri per additionem realitatis, sed per eandem formam de novo applicatam ad distinctam materiam, sicut eadem lux potest illustrare diversos colores extensive sine additione novæ lucis, sed per applicationem ad novum colorem illustrabilem, et eadem anima extenditur ad informandam novam partem materiæ sine additione novæ entitatis informantis, sed distinctæ entitatis informabilis. Itaque ista additio, et augmentum fit per additionem extrinsecam non intrinsecam. Quod si ex hac applicatione materiæ resultat novus modus in ipsa forma de novo applicata, et se extendente ad illam, non repugno, dummodo iste modus non ponatur tanquam nova ratio informantis, sed tanquam applicatio præexistentis, ut in libris de Generatione, agentes de intensione formarum, latius dicemus.

Et ad probationem ex D. Thoma respondetur: Quod augmentum extensivum dicitur fieri per additionem, quia per illud potest habitus diversos actus elicere, vel diversa objecta attingere, ad quæ antea non se extendebat, ad differentiam augmenti intensionis, quod non dicitur fieri per additionem ad diversos actus vel objecta, sed per radicacionem majorem in eodem subjecto, quod utique nullam additionem dicit, quia nec novum subjectum addit, nec novum objectum vel actum, sed majorem actuationem in eodem subjecto. Atque ita augmentum extensivum fit per additionem, non intrinsecam formæ ad formam, sed extrinsecam, id est, per novam applicationem ad materiam, quæ sibi subicitur, et si quando D. Thomas significat quod additio extensiva convenit formæ secundum seipsam,

intensio vero per participationem subjecti, ly secundum seipsam est idem quod secundum ordinem ad objectum extensivum et materiale. Dicitur autem ordo ad objectum convenire formæ secundum seipsam, quia ordo ad objectum tenet se ex parte specificationis, ordo autem ad subjectum, ex parte individuationis.

Ad confirmationem respondetur: Quod, facta illa additione extensiva, redditur habitus, seu forma magis perfecta, et intellectus magis facilitatus et actuatus erga alia objecta, non per aliquam novam formam, aut qualitatem, sed per novam applicationem præexistentis ad novam materiam, quia de se ille habitus et forma præexistens inclinatio est ad omnia quæ continentur sub primo objecto formali; quod vero proxime et in actu inclinet ad talem vel talem materiam, non ex defectu formæ inclinationis, sed ex defectu materiæ vel subjecti, quatenus nondum habet species coordinatas, nec ex parte subjecti exercitium, quod pertinet ad applicationem subjecti, sine qua forma ipsa non sufficienter applicata est, nec species illa sufficienter ordinata, ut ipse habitus æquali facilitate ex parte subjecti inclinare possit in illas. Quod exemplo fidei de novo inclinantis in nova credibilia ab Ecclesia proposita, ad quæ ante actu non inclinabat, manifeste monstratur. Et similiter exemplo charitatis vel religionis infusæ, quæ sunt simplices qualitates etiam in sententia opposita, et in aliquorum sententia etiam virtutes acquisita, et non pari facilitate ex parte subjecti inclinant ad omnes actus vel materias, ut dictum est. Itaque quando primo generatur habitus per aliquam demonstrationem, generatur essentialis et formalis facilitas ad omnes actus et objecta, sub tali ratione for-

mali contenta, per secundam vero, vel tertiam demonstrationem non generatur nova facilitas essentialis, sed accidentalis difficultas tollitur ex parte subjecti et applicationis materiæ. Et quia simpliciter talis forma per modum inclinationis requiritur, sive primo generata, sive deinceps applicata, ideo simpliciter bene probatur quod, præter species ordinatas requiritur aliqua qualitas, quæ dicitur habitus.

Quod vero dicitur secundam vel tertiam demonstrationem esse novum actum, et postulare novum effectum, respondetur: habere quidem novum effectum, non quia novum habitum entitative producat, sed quia præexistentem reddit perfectiorem, ut dicit D. Thomas, loco citato I-II, q. LII, art. IV, ad 3: « Fieri autem perfectiorem, inquit D. Thomas, est ad plura se extendere. » Iste ergo est novus effectus in rerum natura, scilicet eandem formam attingere non absolute, sed ut de novo applicatam, sicut quando fides extenditur ad nova credibilia, vel anima ad diversas partes materiæ informandas. Nec est necesse quod omnis actio sit productiva novæ formæ, sed sufficit quod sit applicativa, vel unitiva, ut in exemplis adductis patet; et idem dicemus de intensione, qua qualitas magis radicatur in subjecto, in lib. de Generatione; et de actione substantialiter attingente corpus Christi in Eucharistia dicunt plures Theologi, nec enim corpus ipsum de novo producit, quod jam existit.

Ultimo arguitur. Quia non potest qualitas indivisibilis quantum ad aliquid amitti vel generari, et quantum ad aliquid manere; sed constat quod habitus scientiæ quantum ad secundam vel tertiam conclusionem, remanente demonstratione primæ, potest amitti; vel etiam non repugnat generari antequam fiat de,

monstratio circa primam conclusionem : ergo non potest esse idem habitus, qui inclinatur ad primam, vel ad secundam demonstrationem. Nec potest dici quod per errorem circa secundam vel tertiam conclusionem non destruitur aliquis habitus, sed modus illius. Tum quia destruitur principium assentiendi tali conclusioni, quod principium non potest esse modus. Tum quia generatur habitus erroneus, qui entitative opponitur habitui scientifico, id est, secundum realem oppositionem, quae petit extrema realia; ergo destruit realitatem, non modum, et non circa primam conclusionem, sed circa secundam; ergo circa secundam datur distinctus habitus.

Respondetur: Quod qualitas indivisibilis et simplex, quando virtualiter est multiplex in extensione, vel intensione, potest amitti quantum ad novam perfectionem, seu applicationem erga illa ad quae se extendit, nulla amissione facta circa entitatem, sicut anima desinit informare aliquas partes materiae sine amissione alienius entitatis formae. Quare qui generat habitum erroneum circa secundam vel tertiam conclusionem, destruit habitum scientiae non absolute et entitative, sed respective quatenus proxime et in actu inclinabat ad illas conclusiones, quae inclinatio proxima non dicit solam qualitatem et habitum, sed qualitatem debite applicatam cum tali coordinatione specierum, quam destruit error oppositus. Et ideo destruendo, seu impediendo talem applicationem, seu extensionem, dicitur destruere potentiam

proximam ad demonstrationem oppositam, quia haec consistit in forma sic applicata, et habitus erroneus sic generatus realiter opponitur habitui scientifico, sed non absolute, et ex omni parte, quia non absolute tollit illum, sed ut determinatur et applicatur ad talem materiam, circa quam versatur ille error, et constituit illum habitum in eo statu, in quo erat antequam generaretur secunda demonstratio, sicut qui abscindit brachium non destruit formam absolute, sed ut informantem, et applicatam ad talem materiam, circa quam versatur ille error, et constituit illum habitum in eo statu, in quo erat antequam generata circa primam. Respondetur: id non esse certum propter dependentiam et connexionem quam habet demonstratio sequens cum antecedente, tanquam cum principio; sed si id concedatur tamen quia de se est coordinabilis cum prima demonstratione, ut contenta sub eadem ratione formali scientifica, ad eundem habitum pertinet, esto possit inveniri ultima demonstratio sine extensione ad primam, sicut prima sine ultima.

In fine hujus articuli nota quod, cum in scientiis, ut modo apud nos sunt, non solum inveniantur demonstrationes, sed etiam multae opiniones, quoad ea quae sub opinione cadunt, non deservit habitus scientificus, quia revera tales opiniones ad scientiam non pertinent quantum ad assensum scientificum, licet quia versantur circa eandem materiam scientiae tractentur in eadem scientia, sed distinctum habitum generant.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX

CAPITULORUM ET QUÆSTIONUM,

QUÆ IN LOGICA CONTINENTUR.

PRIMA PARS ARTIS LOGICÆ.

SUMMULÆ.

LIBER PRIMUS.

DE HIS QUÆ SPECTANT AD PRIMAM OPERATIONEM INTELLECTUS.

Cap. I. — De definitione termini.	1
Cap. II. — De definitione et divisione signi.	2
Cap. III. — De quibusdam divisionibus terminorum.	4
Cap. IV. — De aliis divisionibus terminorum.	5
Cap. V. — De nomine.	7
Cap. VI. — De verbo.	8

LIBER SECUNDUS.

DE HIS QUÆ PERTINENT AD SECUNDAM OPERATIONEM INTELLECTUS.

Cap. I. — De oratione in communi et ejus divisione.	40
Cap. II. — De modo sciendi.	41
Cap. III. — De definitione.	42
Cap. IV. — De divisione.	44
Cap. V. — De argumentatione.	45
Cap. VI. — De propositione, seu enuntiatione.	46
Cap. VII. — De divisionibus propositionis.	48
Cap. VIII. — De materia propositionum.	21
Cap. IX. — De proprietatibus propositionis, quo ordine tractandæ sint.	24
Cap. X. — De suppositione.	24
Cap. XI. — De divisionibus suppositionis.	23
Cap. XII. — De regulis suppositionis.	26

Cap. XIII. — De relativis.	28
Cap. XIV. — De ampliatione, restrictione et alienatione.	30
Cap. XV. — De appellatione.	32
Cap. XVI. — De oppositione.	34
Cap. XVII. — De conditionibus requisitis ad species oppositarum propositionum, et regulis cognoscendi ipsas oppositiones speciales.	36
Cap. XVIII. — De æquipollentia propositionum.	38
Cap. XIX. — De conversione propositionum.	39
Cap. XX. — De modalibus.	40
Cap. XXI. — De quantitate, qualitate, oppositione et æquipollentia modalium.	42
Cap. XXII. — De reductione modalium ad suas de inesse.	45
Cap. XXIII. — De hypotheticis propositionibus.	46
XXIV. — De exponibilibus.	48

LIBER TERTIUS.

DE TERTIA OPERATIONE INTELLECTUS.

Cap. I. — De consequentia et divisione ejus.	51
Cap. II. — De inductione.	52
Cap. III. — De ordine et modo resolvendi terminos per ascensum et descensum.	53
Cap. IV. — De syllogismo ejusque materia et forma.	54
Cap. V. — De divisione syllogismi penes materiam et formam.	56
Cap. VI. — In quo explicantur omnes figurae et modi syllogismorum.	57
Cap. VII. — De reductione syllogismorum imperfectorum ad perfectos.	60
Cap. VIII. — De syllogismo expositorio.	63